

УДК 371.011.3-051:[005.336.2:811.161.2'35]

DOI <https://doi.org/10.32782/apv/2022.3.20>

Людмила СТАСЮК

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри спеціальної та інклюзивної освіти, Волинський національний університет імені Лесі Українки, просп. Волі, 13, м. Луцьк, Волинська обл., Україна, 43025
ORCID: 0000-0002-8384-9696

Оксана МЕЛЬНИЧУК

викладач сурдопедагогіки, Комунальний заклад вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради, просп. Волі, 36, м. Луцьк, Волинська обл., Україна, 43025
ORCID: 0000-0002-0422-1244

Бібліографічний опис статті: Стасюк, Л., Мельничук, О. (2022). Інклюзивна компетентність вчителя як вимога сучасності. *Acta Paedagogica Volynienses*, 3, 137–144, doi: <https://doi.org/10.32782/apv/2022.3.20>

ІНКЛЮЗИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ВЧИТЕЛЯ ЯК ВИМОГА СУЧАСНОСТІ

У статті зазначено, що в контексті актуальних вимог до професійної діяльності учителів початкових класів Нової української школи проблема формування інклюзивної компетентності в умовах сьогодення набуває виняткової актуальності.

Висвітлено питання забезпечення якості інклюзивної освіти, конкретизовано зміст та основні компоненти. Проаналізовано нормативно-правову базу інклюзивної освіти. З'ясовано, що з метою забезпечення рівного доступу до якісної освіти інклюзивні освітні заклади адаптують навчальні програми та плани, методи навчання, форми організації освітнього процесу, використання існуючих ресурсів, партнерство з громадою, волонтерськими організаціями до індивідуальних потреб дітей з особливими освітніми потребами.

Визначено інклюзивну компетентність як обов'язковий рівень знань і вмінь, необхідних для виконання професійних функцій в умовах інклюзивного навчання. Обґрунтовано доцільність включення інклюзивної компетентності до складу ключових (життєвих) і професійних компетентностей як спеціальної компетентності.

У процесі роботи над науковою розвідкою використовувалися такі методи дослідження: теоретичні: аналіз і синтез під час опрацювання лінгвістичної, педагогічної та методичної літератури з досліджуваної проблеми; теоретичне осмислення її узагальнення досвіду викладачів і власного досвіду роботи для визначення стану роботи з формування інклюзивної компетентності дефектологів; емпіричні: спостереження й аналіз занять з дисципліни «Соціально-побутове орієнтування», бесіди з викладачами й студентами, вчителями ЗЗСО.

Ключові слова: компетентність, компетентність вчителя-дефектолога, діти з особливими освітніми потребами, інклюзія, інклюзивна компетентність.

Liudmyla STASIUK

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor at the Department of Special and Inclusive Education, Lesya Ukrainka Volyn National University, 13 Voli Ave, Lutsk, Volyn region, Ukraine, 43025
ORCID: 0000-0002-8384-9696

Oksana MELNYCHUK

Lecturer of Deaf Pedagogy, Municipal Higher Educational Institution «Lutsk Pedagogical College» of the Volyn Regional Council, 36 Voli Ave, Lutsk, Volyn region, Ukraine, 43025
ORCID: 0000-0002-0422-1244

To cite this article: Stasiuk, L., Melnychuk, O. (2022). Inkluzivna kompetentnist vchytelia yak vymoha suchasnosti [Inclusive teacher competence as the requirement of today]. *Acta Paedagogica Volynienses*, 3, 137–144, doi: <https://doi.org/10.32782/apv/2022.3.20>

INCLUSIVE TEACHER COMPETENCE AS THE REQUIREMENT OF TODAY

The article notes that in the context of current requirements for the professional activities of primary school teachers of the New Ukrainian School, the problem of forming inclusive competence in today's conditions becomes extremely relevant.

The issues of ensuring the quality of inclusive education are highly ghted, the content and main components are specified. The normative-legal base of inclusive education is analyzed. It was found that in order to ensure equal access to quality education, inclusive educational institutions adapt curricula and plans, teaching methods, forms of organization of the educational process, use of existing resources, partnership with the community, volunteer organizations to the individual needs of children with special educational needs.

Inclusive competence is defined as a mandatory level of knowledge and skills required to perform professional functions in an inclusive learning environment. The expediency of including inclusive competence in the composition of key (vital) and professional competences as a special competencies substantiated.

The following research methods were used in the process of working on scientific research: theoretical: analysis and synthesis during the elaboration of linguistic, pedagogical and methodological literature on the researched problem; theoretical comprehension and generalization of teachers' experience and own work experience to determine the state of work on the formation of inclusive competence of special educators; empirical: observation and analysis of classes in the discipline «Social and domestic orientation», conversations with teachers and students, teachers ZZSO.

Key words: *competence, competence of special education teacher, children with special educational needs, inclusion, inclusive competence.*

Постановка проблеми. На сучасному етапі перед суспільством стоїть невідкладне завдання задовольнити освітні потреби дітей з особливими потребами, створити умови для реалізації їх можливостей як членів суспільства, для їх особистісного розвитку, тобто докласти максимум зусиль для того, щоб діти з особливими освітніми потребами мали можливість успішно інтегруватися у суспільство.

Мета статті. Уточнити сутність інклюзивної компетентності в її основних змістовних компонентах, визначити готовність учасників навчально-виховного процесу ЗЗСО до участі в інклюзивному навчанні.

Аналіз останніх досліджень. Сучасний стан розвитку інклюзивної освіти в Україні є предметом вивчення в працях вітчизняних і зарубіжних фахівців. У наукових розвідках (В. Бондаря, А. Колупасової, І. Кузави, Ю. Найди, Н. Софій) виокремлено концептуальні аспекти інклюзивного навчання. Проблеми впровадження інклюзивного навчання в систему освіти України студіювали (Даниленко, В. Засенко, К. Кольченко, Є. Синьова, Ю. Тулашвілі). Особливості формування професійної компетентності конкретизовано у наукових працях (І. Беха, А. Маркової).

Інклюзія (від англ. inclusion – включення) – одна з найбільш гуманістичних ідей сьогодення, над якою працюють системи освіти в усьому світі, адже вона вимагає від усіх учасників освітнього процесу суттєвого перегляду традиційних поглядів щодо цілей, функцій, організації роботи закладу нового типу і включає в себе пошук ефективних способів урахування багато-

манітності всіх учасників навчання, подолання та усунення бар'єрів, підвищену увагу до дітей з особливими освітніми потребами, налагодження співпраці всіх педагогів, їх узгодженості в діях. В основі інклюзивної освіти лежить ідеологія, яка виключає будь-яку дискримінацію дитини, забезпечуючи однакове ставлення до усіх людей, однак, створює особливі умови для осіб, які потребують корекції психофізичного розвитку (Kuzava, 2012, pp. 149–153).

Досвід інклюзивної освіти в Європі та в Україні показує, що стратегічним завданням професійної освіти є формування інклюзивної компетентності у педагогів як важливого складника їх професії.

Педагогічна діяльність в умовах інклюзії потребує не лише досконало розвинених дидактичних й методичних умінь, ґрунтовних фахових знань, а також сформованості багатьох особистісних якостей, таких як етичність і делікатність, співчуття і співучасть, толерантність та прийняття, терпимість і шляхетність. Сучасна освітня політика передбачає охоплення навчанням в ЗЗСО на рівних умовах як здорових дітей, так і тих, хто має особливі освітні потреби. Тому, керуючись поправками до Закону України «Про освіту» (статті 19, 20), Законом України «Про внесення змін до Закону України «Про освіту», щодо особливостей доступу осіб з особливими освітніми потребами до освітніх послуг, Постановою Кабміну № 6437 «Про внесення змін щодо організації інклюзивного навчання», а також іншими документами як загально державного, так і міжнародного

значення, сучасний заклад загальної середньої освіти якісно видозмінюється, і, якщо ще кілька років тому про інклюзію лише говорили, то за останні роки інклюзивні школи та класи з'явилися фактично в кожному закладі освіти, а в усіх громадах України інклюзивно-ресурсні центри.

У концепції Нової української школи важливого значення набуває сучасна модель професійної компетентності вчителя. Поняття «компетентність» є значно ширшим за традиційні поняття «знання», «уміння», «навички», оскільки охоплює: спрямованість особистості; здібності до подолання стереотипів, відчуття проблеми, прояв принциповості; характер і вольові якості (Chebotarova, 2015, p. 172).

Вітчизняні науковці у поняття «компетентність», здебільшого, включають певну сукупність знань, рівень умінь і практичний досвід їх використання. В зарубіжних розвідках першочергово розглядається категорія «здатність до дії» як уміння використовувати знання у практичній діяльності особистості. Під професійною компетентністю педагога розуміють особистісні можливості вчителя, які дозволяють йому ефективно реалізувати мету педагогічного процесу. Бути компетентним – означає уміти мобілізувати у даній ситуації набуті знання і досвід. Компетентність не може бути ізольована від конкретних умов її реалізації.

Педагог повинен максимально враховувати потреби та інтереси кожної дитини, реалізуючи принцип дитиноцентризму й орієнтуючись на загальнолюдські цінності, зокрема, морально-етичні, соціально-політичні.

Сутність поняття «інклюзивна компетентність» розглянута в працях І. Кузави, С. Максимоук, Н. Мойсеюк. Інклюзивна компетентність означена як рівень знань і вмінь, необхідних для виконання професійних функцій в умовах інклюзивного навчання, зважаючи на особливі потреби дитини, яка має інтелектуальні порушення, та інтегрувати її у середовище ЗЗСО, створюючи умови для розвитку; як інтегральна характеристика дефектолога, вчителя, асистента вчителя, асистента дитини, що забезпечує здатність розв'язувати професійні завдання в умовах інклюзивного підходу у закладі освіти та у роботі з батьками, які виховують дітей з особливими потребами.

Інклюзивна компетентність учителя має проявлятися в умінні організовувати діяльність дітей різних нозологій, оцінювати рівень засвоєного навчального матеріалу учнями з різними типами порушень розвитку, майстерності вибирати певні ефективні прийоми виховного впливу на дітей у класі.

Сьогодні кожен учитель може стати вчителем інклюзивного класу, асистентом учителя. Тобто, кожен педагог має бути до цього свідомо готовим, компетентним. Починати підготовку варто уже зі студентської лави, коли йде майбутній педагог на виробничу чи педагогічну практику, до вчителя з досвідом роботи.

Слід зазначити, що традиційної загальнопедагогічної підготовки спеціалістів для ефективної роботи з дітьми, що мають різні порушення в розвитку, звичайно, недостатньо. На сучасному етапі освіта потребує спеціально підготовлених фахівців: вчителів початкових класів, викладачів-предметників, а також соціальних педагогів, дефектологів, психологів, логопедів, асистентів вчителя. Переважна більшість освітян отримали класичну педагогічну освіту, що не включала в себе основ корекційної педагогіки, основ інклюзивної освіти, і тому існує гостра потреба у підготовці педагогічних працівників під час проходження курсів підвищення кваліфікації.

Інклюзивна компетентність потрактована як рівень знань і вмінь, необхідних для виконання професійних функцій в умовах інклюзивного навчання; як необхідний обсяг знань та вмінь, утілених у здатності виконувати професійні функції, зважаючи на особливі потреби молоді, яка має вади здоров'я, та інтегрувати їх у середовище загальноосвітнього закладу, створюючи умови для розвитку й саморозвитку; як інтегральна характеристика педагога (вчителя, асистента), що впливає на здатність розв'язувати професійні завдання в умовах інклюзивного підходу до освітньої діяльності.

Л. Костюченко дає таке визначення готовності до педагогічної діяльності: «це фундаментальна умова, цілісне інтегральне утворення, що синтезує особливу психологічну та предметну підготовку, системність специфічних знань, сформованість особистісних якостей, навички творчо розв'язувати педагогічні завдання, прагнення до самовдосконалення,

ознайомлення із сучасними світовими вимогами» (Kostiuchenko, 2011, pp. 61–66).

М. Буйняк відносить методологічні знання до академічних компетенцій, коли розуміння наявних у ній взаємозв'язків та уміння використовувати їх для вирішення практичних завдань є основою. Під професійними компетенціями вчена вбачає здатність спеціального педагога ефективно діяти відповідно до педагогічної ситуації; під соціально-особистісними розуміє компетенції, які стосуються способів взаємодії з іншими людьми та суспільством загалом (Buiniak, 2014, pp. 290–294).

Зокрема, М. Чайковський розглядає інклюзивну компетентність як складову професійної компетентності фахівця закладу інклюзивної освіти. На його думку, вона включає необхідний обсяг знань і вмінь, виконання професійних функцій з урахуванням особливих потреб дітей з інтелектуальними порушеннями у розвитку і забезпечувати їх включення в середовище закладу загальної середньої освіти, створюючи умови для розвитку та соціалізації.

Науковець розглядає інклюзивну компетентність крізь призму її змістових компонентів: мотиваційного (зацікавленість, налаштованість професійної діяльності), когнітивного (здатність самостійно здійснювати професійні функції), рефлексивного (аналіз і самоаналіз результатів власної діяльності, операційного (здатність до науково-дослідної діяльності та професійного зростання) (Chaikovskiy, 2012, pp. 15–21).

Інклюзивна компетентність учителя повинна виявлятися у його вмінні організувати спільну діяльність дітей різних категорій, адекватно оцінювати рівень засвоєного навчального матеріалу дітьми з різними порушеннями розвитку.

О. Кучерук визначає інклюзивну компетентність вчителя як інтегративно-особистісне утворення, що обумовлює здатність здійснювати професійні функції в процесі інклюзивного навчання, враховуючи різні освітні потреби учнів з обмеженими можливостями здоров'я, забезпечуючи включення їх в загальноосвітнє середовище, створюючи умови для їх розвитку й саморозвитку, повноцінної соціалізації. Інклюзивна компетентність учителів належить до рівня спеціальних професійних компетентностей (Kucheruk, 2013, pp. 109–112).

Дослідники Л. Бабенко та Ю. Бойчук у структурі інклюзивної компетентності педагога виділяють такі взаємопов'язані компоненти: мотиваційно-ціннісний, когнітивно-операційний, рефлексивно-оцінний. Мотиваційно-ціннісний компонент передбачає сукупність соціальних настанов, мотивів, нахилів, потреб, ціннісних орієнтацій та сформованість психологічних властивостей особистості педагога, необхідних йому для здійснення інклюзивної діяльності (Boichuk, 2015).

Когнітивно-операційний компонент інклюзивної компетентності педагога включає систему психолого-педагогічних та інклюзивних знань і спеціальних інклюзивних умінь, опанування яких необхідне для здійснення інклюзивної діяльності, успішного та адекватного розв'язання різноманітних педагогічних ситуацій, пов'язаних із переходом до інклюзивної моделі навчання.

Рефлексивно-оцінний компонент інклюзивної компетентності педагогів виявляється в здатності аналізу й самоаналізу власної професійної діяльності, пов'язаної зі здійсненням інклюзивного навчання, у ході якого відбувається свідомий контроль за результатами своїх професійних дій, аналіз реальних педагогічних ситуацій.

Дослідниця Л. Яценюк до структури інклюзивної компетентності вчителів відносить ключові змістові (мотиваційна, когнітивна, рефлексивна) і ключові операційні компетенції, які розгадає як компоненти інклюзивної компетентності вчителя.

Операційний компонент включає: здатність до виконання конкретних професійних завдань, розв'язання педагогічних ситуацій, здійснення пошуково-дослідницьких функцій.

Функціональна сфера інклюзивної компетентності передбачає систему операційних ключових компетенцій:

- діагностичну – здатність правильно оцінити рівень розвитку класу, навченості дітей, стан освітнього процесу в цілому та на окремих етапах в умовах інклюзивної освіти;
- прогностичну – здатність передбачати результати педагогічних дій в умовах інклюзивної освіти;
- конструктивну – здатність конструювати педагогічну діяльність в умовах інклюзивної освіти шляхом постановки адекватних цілей,

грамотного планування педагогічної діяльності з урахуванням різноманітних освітніх потреб дітей варіювати форми, методи та засоби навчання;

- організаційну – здатність до організації педагогічної діяльності в умовах інклюзивної освіти, творче застосування в професійній діяльності індивідуального підходу (наприклад, складання індивідуального навчального плану, індивідуальної програми розвитку тощо);

- комунікативну – здатність встановлювати конструктивні стосунки з суб'єктом освітнього процесу;

- технологічну – здатність застосовувати методики і технології інклюзивної освіти в процесі навчання дітей з особливими освітніми потребами;

- корекційну – здатність своєчасно коригувати хід освітнього процесу;

- дослідницьку – здатність вивчати, аналізувати педагогічні явища, проводити дослідно-експериментальну роботу (Churakhina, 2020).

Результатом сформованості кожного компонента є розвиток ціннісно-сміслових орієнтацій, знань, умінь, навичок, якостей педагога інклюзивного класу, а результатом сформованості сукупності наведених компонентів виступає здатність вчителя здійснювати професійну інклюзивну діяльність.

Науковці значну увагу приділяють важливості професійного розвитку педагогів інклюзивних і спеціальних навчальних закладів з формування компетенцій, які є визначальними у забезпеченні якісної інклюзивної освіти, виділяючи наступні компетенції: практика диференційованого викладання, практика спільного викладання (викладання спільно з вчителем-дефектологом та/або асистентом вчителя), створення індивідуальної програми розвитку для дітей з особливими освітніми потребами, оцінювання навчальних досягнень учнів з особливими потребами в умовах інклюзивного навчання, командна робота в класі.

Проект «Освіта вчителів для інклюзії» Європейського Агентства з Особливих Потреб і Інклюзивної Освіти дослідив, як у різних країнах заклади освіти готують вчителів «бути інклюзивними» і склав Профіль інклюзивних учителів. Це своєрідний перелік знань, компетентностей і цінностей, якими має володіти вчитель, щоб забезпечити інклюзивне навчання.

Відповідно до Закону України «Про освіту», враховуючи цілі сталого розвитку, затверджених ще у 2015 році на саміті ООН про забезпечення всеохоплюючої і справедливої якісної освіти та заохочення можливості навчання впродовж усього життя для всіх, Кабінетом Міністрів України прийнято Постанову «Деякі питання підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників». Згодом прийняті зміни до неї. У Законі України «Про повну загальну середню освіту» деталізовано нові підходи до підвищення кваліфікації педагогічних працівників. З 1 січня 2020 року формування у педагогів інклюзивної компетентності у ході підвищення кваліфікації стає обов'язковим аспектом.

Згідно Наказу Мінекономіки № 2736 від 23.12.2020 року затверджені професійні стандарти за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)». Професійні стандарти є одним із чинників реформи педагогічної освіти, що зазначено у Концепції педагогічної освіти.

За результатами дослідження якості інклюзивного навчання для дітей з особливими освітніми потребами протягом останніх років вчителі вмотивовані підвищувати компетентність у сфері інклюзивної освіти, однак через відсутність спеціального навчання роблять це самостійно, хаотично використовуючи доступні джерела інформації. Їм не вистачає інструкцій, тренінгів та семінарів з обміну досвідом, які були б затверджені та визнані на рівні держави. Щорічно заклади освіти поповнюються молодими педагогічними працівниками, програми підготовки яких не завжди гарантують наявність компетентностей для якісної роботи в інклюзивних класах. Саме тому необхідно звернути увагу на наступні шляхи вирішення проблеми:

1. Розробити ЗВО мотиваційні компоненти щодо включення ними до освітніх програм підготовки педагогічних спеціальностей (Середня освіта) навчальних дисциплін, спрямованих на формування інклюзивної компетентності майбутніх педагогів.

2. Провести промоцію щодо популяризації посади «асистент вчителя», «асистент дитини» серед студентів закладів вищої освіти.

3. Розробити злагоджену систему підвищення кваліфікації з інклюзивного навчання (погодити єдині вимоги до тренерів з інклюзивної освіти; створити реєстр сертифікованих тренерів з інклюзивної освіти; створити платформу для проходження курсів підвищення кваліфікації педагогами, розміщення методичних матеріалів з інклюзивної освіти, передових практик впровадження, навчання фахівців щодо консультування сім'ї, яка виховує дитину з ООП).

З огляду на зазначене, можна стверджувати, що вчитель, який володіє достатнім рівнем професійної компетентності, здатний організовувати ефективну педагогічну діяльність, що ґрунтується на основі сукупності знань, умінь, навичок та усвідомленого розуміння своєї ролі в суспільстві, безперервного саморозвитку особистості, здатний забезпечити формування гармонійно розвиненої особистості дитини з особливими освітніми потребами.

Не можна применшувати важливість наявного багажу знань з корекційної педагогіки та знання форм і методів роботи з дітьми, які потребують особливих умов навчання. Недостатня кількість годин теоретичного курсу з цих навчальних дисциплін в межах навчання в ЗВО та відсутність педагогічної практики з корекційної педагогіки можуть призвести до побоювання застосовувати елементи інклюзії у своїй повсякденній практичній діяльності.

Незважаючи на те, що в Україні розроблена законодавча база для здобуття освіти дітьми з особливими освітніми потребами, механізми реалізації цього процесу відсутні, що негативно позначається на розбудові інклюзивної освіти. Необхідно враховувати і той факт, що для результативності процесу впровадження інклюзивної моделі навчання, насамперед, мають змінюватися вчителі ЗЗСО. Вони мають прийняти й усвідомити нову освітню парадигму, нові способи організації навчально-виховного процесу, розробки навчально-методичного забезпечення, опанувати сучасні методики диференційованого й особистісно-орієнтованого

викладання. Учителі мають спілкуватися між собою, працювати в команді з іншими педагогами і фахівцями, батьками, учнями, представниками громади, волонтерами, громадськими організаціями, щоб визначити, які зміни необхідні для впровадження інклюзивної практики безпосередньо в їхньому ЗЗСО.

Впровадження інклюзивної освіти полягає в здатності педагога системно освоювати теоретичний матеріал, а саме: нормативно-правову базу, дидактичні та методичні матеріали педагогічної взаємодії з різними групами учнів. Вчитель повинен уміти впроваджувати і ефективно використовувати в освітньому процесі інновації, нові дистанційні форми організації навчального процесу. Володіти навичками надання різних видів педагогічної підтримки і створення ситуації успіху для всіх дітей, бути компетентним в інклюзивному навчанні.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, готовність вчителя до роботи в умовах інклюзивного освітнього середовища – це двосторонній процес, де одна складова включає досконале володіння педагогічними технологіями, знання основ психології, патопсихології та корекційної педагогіки, індивідуальних відмінностей дітей з нормотиповим розвитком та з особливими освітніми потребами, використання варіативності у процесі навчання, професійної взаємодії в інклюзивно-освітньому процесі, а інша – емоційне прийняття дітей із різними типами порушень у розвитку, спроможність залучати їх до діяльності на уроці, індивідуальний підхід до кожної дитини, використання варіативності у процесі навчання; зберігати самоконтроль і долати непередбачені перешкоди та протистояти професійному вигоранню. Педагогічна діяльність в умовах інклюзії потребує не лише досконало розвинених дидактичних й методичних умінь, ґрунтовних фахових знань, а також сформованості багатьох особистісних якостей, таких як любов і повага, етичність і делікатність, співчуття і співучасть, толерантність та прийняття.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бойчук Ю.Д., Бородіна О.С., Микитюк О.М. Інклюзивна компетентність майбутнього вчителя основ здоров'я : монографія. Харків : ХНПУ ім. Г.С. Сковороди, 2015. 117 с.
2. Буйняк М.Г. Методика дослідження психологічної готовності вчителів до інклюзивного навчання. *Науковий часопис Національного 12 педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія 19. Корекційна педагогіка та спеціальна психологія*. 2014. Вип. 26. С. 290–294.

3. Кузава І. Б. Порівняльна характеристика термінів «інклюзія» та «інтеграція». *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 19 : Корекційна педагогіка та спеціальна психологія : зб. наук. пр.* Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. Київ: НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2012. С. 149–153.
4. Костюченко Л. В. Готовність майбутніх учителів початкових класів до професійної діяльності. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи : зб. наук. пр.* Уманського держ. пед. ун-ту ім. Павла Тичини / редкол.: Н. С. Побірченко та ін. Умань : Жовтий О. О., 2011. Вип. 39, ч. 1. С. 61–66.
5. Кучерук О. Інклюзивна компетентність майбутнього вчителя основ здоров'я як результат його підготовки до професійної діяльності в умовах інклюзивного навчання. *Наук. записки Кіровоград. держ. пед. ун-ту ім. Володимира Винниченка.* Серія: Педагогічні науки. Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2013. Вип. 121(1). С. 109–112.
6. Миронова С. П. Готовність майбутніх вчителів до запровадження інклюзивної освіти. Зб. матеріалів 7-ї Всеукр. наук.-практ. конф. «Соціально- педагогічна робота в закладах освіти інклюзивної орієнтації». Хмельницький : Хмельн. ін-т соц. технологій Ун-ту «Україна», 2012. С. 252–255.
7. Софій Н. З. Підготовка педагогів до роботи в інклюзивному освітньому середовищі. *Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови.* 2016. Вип. 11. С. 170–175.
8. Чайковський М. Інклюзивна компетентність як складова професійної компетентності суб'єктів навчально-виховного процесу. *Педагогіка і психологія професійної освіти.* Львів. 2012. № 2. С. 15–21.
9. Чеботарьова І.О. Етимологія поняття «компетентність» в англomовних джерелах. *Наукові записки кафедри педагогіки.* Випуск 38. 2015. С.172
10. Чупахіна С. В. Формування готовності майбутніх учителів до використання інформаційних технологій в інклюзивному навчанні молодших школярів з ускладненням процесів розвитку і соціалізації : монографія. Івано-Франківськ, 2020. 402 с.

REFERENCES:

1. Boichuk Yu.D., Borodina O.S., Mykytiuk O.M. (2015) *Inklyuzivna kompetentnist maibutnoho vchytelia osnov zdorovia* (Inclusive competence of the future teacher of the basics of health) : monohrafiia. Kharkiv : KhNPU im. H.S. Skovorody. (in Ukrainian)
2. Buiniak M.H. (2014) *Metodyka doslidzhennia psykholohichnoi hotovnosti vchyteliv do inklyuzivnoho navchannia* (Research methodology of teachers' psychological readiness for inclusive education). *Naukovyi chasopys Natsionalnoho 12 pedahohichnoho universytetu imeni M.P. Drahomanova. Serii 19. Korektsiina pedahohika ta spetsialna psykholohiia.* Kyiv : NPU im. M. P. Drahomanova. Vyp 26. pp. 290–294.
3. Kuzava I. (2012) *Porivnialna kharakterystyka terminiv «inkliuziia» ta «intehratsiia».* (Comparative characteristics of the terms «inclusion» and «integration») *Naukovyi chasopys Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni M. P. Drahomanova. Serii 19 : Korektsiina pedahohika ta spetsialna psykholohiia : zb. nauk. pr. Nats. ped. un-t im. M. P. Drahomanova.* Kyiv : NPU im. M. P. Drahomanova, pp. 149–153.
4. Kostiuhenko L. V. (2011) *Hotovnist maibutnikh uchyteliv pochatkovykh klasiv do profesiinoi diialnosti.* (The readiness of future primary school teachers for professional activity.) *Psykholoho-pedahohichni problemy silskoi shkoly : zb. nauk. pr. Umanskoho derzh. ped. un-tu im. Pavla Tychyny / redkol.: N. S. Pobirchenko ta in. Uman : Zhovtyi O. O., Vyp. 39, ch. 1. pp. 61–66.*
5. Kucheruk O. (2013) *Inklyuzivna kompetentnist maibutnoho vchytelia osnov zdorovia yak rezultat yoho pidhotovky do profesiinoi diialnosti v umovakh inklyuzivnoho navchannia.* (Inclusive competence of the future teacher of the basics of health as a result of his preparation for professional activity in the conditions of inclusive education.) *Nauk. zapysky Kirovohrad. derzh. ped. un-tu im. Volodymyra Vynnychenka. Serii: Pedahohichni nauky.* Kirovohrad : RVV KDPU im. V. Vynnychenka. Vyp. 121(1). pp. 109–112.
6. Myronova S. P. (2012) *Hotovnist maibutnikh vchyteliv do zaprovadzhennia inklyuzivnoi osvity.* (The readiness of future teachers for the introduction of inclusive education.) *Zb. materialiv 7-yi Vseukr. nauk.-prakt. konf. "Sotsialno- pedahohichna robota v zakladakh osvity inklyuzivnoi orientatsii". Khmelnytskyi : Khmeln. in-t sots. tekhnolohii Un-tu "Ukraina".* pp. 252–255.
7. Sofii N. Z. (2016) *Pidhotovka pedahohiv do roboty v inklyuzivnomu osvitnomu seredovyskhi.* (Training teachers to work in an inclusive educational environment.) *Osvita osib z osoblyvymy potrebamy: shliakhy rozbudovy.* Vyp. 11. pp. 170–175.

8. Chaikovskyi M. (2012) Inkliuzyvna kompetentnist yak skladova profesiinoi kompetentnosti subiektiv navchalno-vykhovnoho protsesu. (Inclusive competence as a component of the professional competence of the subjects of the educational process) *Pedahohika i psykholohiia profesiinoi osvity*. Lviv. № 2. pp. 15–21.

9. Chebotarova I.O. (2015) Etymolohiia poniattia «kompetentnist» v anhlomovnykh dzherelakh (Etymology of the concept of «competence» in English-language sources). *Naukovi zapysky kafedry pedahohiky*. Vypusk 38. p. 172.

10. Chupakhina S. V. (2020) *Formuvannia hotovnosti maibutnikh uchyteliv do vykorystannia informatsiinykh tekhnolohii v inkliuzyvnomu navchanni molodshykh shkolariv z uskladnenniam protsesiv rozvytku i sotsializatsii* (Formation of the readiness of future teachers to use information technologies in the inclusive education of younger schoolchildren with the complication of development and socialization processes) : monohrafiia. Ivano-Frankivsk. 402 p. (in Ukrainian)